

KOMMISJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Årsrapport 2010

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol

KOMMISJONEN FOR
GJENOPPTAKELSE AV STRAFFESAKER

Innholdsfortegnelse

Årsrapport	2
Gjenopptakelseskommisjonens sammensetning	2
Gjenopptakelseskommisjonens sekretariat	3
Likestilling mellom kjønnene i virksomheten	3
Planlagte og gjennomførte tiltak som fremmer likestilling på grunnlag av kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne	3
Gjenopptakelseskommisjonens økonomiske ressurser	4
Generelt om Gjenopptakelseskommisjonen	4
Sakene og saksbehandlingen	5
Oppnevning av forsvarer	8
Oppnevning av bistandsadvokat – fornærmedes og etterlattes rettigheter	9
Oppnevning av sakkyndige	9
Ny vurdering av Treholtsaken	9
Kommisjonens virksomhet for øvrig m.v.	10
Søksmål mot kommisjonen	11
Klager til Sivilombudsmannen	13
Aktuelle avgjørelser	15

Årsrapport 2010 fra Gjenopptakelseskommisjonen

Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker (Gjenopptakelseskommisjonen) er et uavhengig organ som skal ta stilling til om en domfelt skal få ny behandling av sin sak ved en annen domstol. Kommisjonens virksomhet er regulert i straffeprosessloven kapittel 27.

Gjenopptakelseskommisjonens sammensetning

Kommisjonen består av fem faste medlemmer og tre varamedlemmer. Lederen, nestlederen, ett annet medlem og to av varamedlemmene skal ha juridisk embetseksamen eller mastergrad i rettsvitenskap. Lederen utnevnes av Kongen i statsråd for en periode på sju år, og medlemmene oppnevnes av Kongen i statsråd for en periode på tre år.

Kommisjonens sammensetning pr. 31. desember 2010 var slik:

Leder:	Helen Sæter
Nestleder:	Gunnar K. Hagen, advokat, Lillehammer
Medlemmer:	Bjørn Rishovd Rund, forskningsdirektør Vestre Viken HF og professor II Universitetet i Oslo Birger Arthur Stedal, lagdommer i Gulating lagmannsrett Ingrid Bergslid Salvesen, utdanningsdirektør Universitetet i Tromsø
Varamedlemmer:	Ellen Katrine Nyhus, førsteamanuensis, Universitetet i Agder Benedict de Vibe, advokat, Oslo Trine Løland Gundersen, advokat hos Kommuneadvokaten i Kristiansand

Tingrettsdommer Helen Sæter var konstituert som leder av kommisjonen fra og med 10. november 2009. I statsråd 26. mars 2010 ble hun utnevnt som leder i en åremålsperiode fra 1. april 2010 til 31. mars 2017.

Varamedlemmet Gunnar K. Hagen var konstituert som nestleder fra 10. november 2009, til han i statsråd 30. april 2010 ble oppnevnt som medlem/nestleder for perioden 1. mars 2010 til 31. august 2012.

Varamedlemmet Ellen Katrine Nyhus var oppnevnt som medlem fra og med 16. desember 2009 til og med 28. februar 2010, i perioden da medlemmet Ingrid Bergslid Salvesen var fraværende.

Lagdommer Vidar Stensland var oppnevnt som varamedlem fra og med 16. desember 2009 frem til ny leder var utnevnt.

Advokat Trine Løland Gundersen ble i statsråd 28. mai 2010 oppnevnt som varamedlem for perioden 1. juni 2010 til 31. mai 2013.

Gjenopptakelseskommisjonens sekretariat

Gjenopptakelseskommisjonens leder er ansatt på heltid som leder for sekretariatet. Sekretariatet har for øvrig elleve tilsatte, hvorav sju juridiske og to politifaglige utredere, samt en kontorsjef og en sekretær.

Utrederne har erfaring fra blant annet advokatvirksomhet, domstolene, Justisdepartementet, Sivilombudsmannen, politiet, Rettsmedisinsk institutt, forsvaret og skatteetaten.

Sekretariatet har sine lokaler i Teatergata 5 i Oslo.

Likestilling mellom kjønnene i virksomheten

Gjenopptakelseskommisjonen ledes av en kvinne, og sekretariatet for øvrig består av sju kvinner og fire menn. Dette innebærer at kvinnene utgjør 63,6 % av de tilsatte.

Sekretariatets administrative nestleder og kontorsjef er kvinner. Dette betyr at samtlige lederstillinger i organisasjonen er besatt av kvinner.

Alle tilsatte er heltidstilsatte. En av de kvinnelige tilsatte hadde 100 % omsorgspermisjon frem til 1. september 2010. Tre kvinnelige tilsatte og én mannlig tilsatt har etter søknad hatt redusert arbeidstid på grunn av omsorg for barn i hele eller deler av 2010. Sekretariatet har generelt lite bruk av overtid og har normalt ingen ubekvem arbeidstid.

Sykefraværet i virksomheten synes ikke relatert til kjønnsforskjeller.

Alle tilsatte får oppfordring om å melde sin interesse for kompetansehevende tiltak / kurs.

Tallmaterialet over er lite og det er derfor vanskelig å se om det foreligger utilsiktede eller uønskede forskjeller mellom kjønnene. Det kan ellers synes som om kvinnelige tilsatte kan ha en tendens til å ta ut en noe større del av foreldrepermisjonen og søke om redusert arbeidstid. Dette er likevel små tall og relaterer seg bare til 2010, så det bør utvises varsomhet med å utlede for mye av disse. Ulikhetene kan ikke sees å ha medført lønnsforskjeller utover det den reduserte stillingsprosenten tilsier.

Planlagte og gjennomførte tiltak som fremmer likestilling på grunnlag av kjønn, etnisitet og nedsatt funksjonsevne

Det har vært utlyst én ledig stilling i sekretariatet i 2010, med søknadsfrist i januar 2011. Ved utlysning av ledige stillinger blir det tatt inn en mangfoldserklæring i utlysningsteksten.

Holdninger til og tiltak mot diskriminering, mobbing og trakassering er nedfelt i kommisjonens HMS-plan.

Gjenopptakelseskommisjonens økonomiske ressurser

I Prop. 1 S (2009-2010) for budsjettåret 2010 ble det fremmet et budsjettforslag på kroner 13 761 000. Det fremgår av proposisjonen at bevilgede midler til driftsutgifter skal dekke godtgjørelser til kommisjonens medlemmer, lønn til sekretariatets medarbeidere samt andre driftsutgifter knyttet til kommisjonens sekretariat.

Kommisjonen har fått tildelt midler i samsvar med budsjettforslaget.

Generelt om Gjenopptakelseskommisjonen

Kommisjonen er et uavhengig organ som skal sikre at rettssikkerheten ivaretas ved behandling av begjæring om gjenåpning av straffesaker. Dersom kommisjonen beslutter en dom eller kjennelse gjenåpnet, skal saken henvises til ny behandling ved en annen domstol enn den som avsa den opprinnelige avgjørelsen.

Gjenopptakelseskommisjonen bestemmer selv sin arbeidsmåte og kan ikke instrueres om utøvelsen av den myndighet den er gitt. Medlemmene skal ikke delta i behandlingen av en sak dersom de er inhabile etter reglene i domstoloven. Når en dom i en straffesak er begjært gjenåpnet, skal kommisjonen foreta en objektiv vurdering av om vilkårene for gjenåpning er oppfylt.

Domfelte kan kreve gjenåpning av en rettskraftig dom i en straffesak hvis:

- Det er nye bevis eller nye omstendigheter som synes egnet til å føre til frifinnelse, anvendelse av en mildere strafferegel eller vesentlig mildere straff.
- En internasjonal domstol eller FNs menneskerettskomité i sak mot Norge har kommet til at avgjørelsen eller saksbehandlingen er i strid med folkeretten, slik at det er grunn til å regne med at en ny behandling av straffesaken vil føre til et annet resultat.
- Noen som har hatt sentral befattning med saken (for eksempel dommer, aktor, forsvarer, sakkyndig eller rettstolk), har gjort seg skyldig i en straffbar handling som kan ha hatt innvirkning på dommen til skade for domfelte.
- En dommer eller et lagrettemedlem som behandlet saken var inhabil, og det er grunn til å anta at det kan ha hatt betydning for avgjørelsen.
- Høyesterett har fraveket en lovtolking som den tidligere har lagt til grunn, og som dommen bygger på.
- Det foreligger særlige forhold som gjør det tvilsomt om dommen er riktig, og tungtveiende hensyn tilsier at spørsmålet om siktedes skyld blir prøvd på ny.

Reglene om gjenåpning av dommer får også anvendelse for kjennelser som avviser en sak, eller som avviser en anke over dom. Det samme gjelder for beslutninger som nekter en anke over dom fremmet.

Kommisjonen har plikt til å veilede den som ber om å få sin sak behandlet på nytt. Gjenopptakelseskommisjonen sørger for at den nødvendige utredning av sakens faktiske og rettslige sider blir foretatt, og kan innhente opplysninger på den måten den anser hensiktsmessig. Det vil i de fleste sakene bli opprettet direkte kontakt og dialog med den domfelte. Når særlige grunner foreligger, kan den som begjærer gjenåpning få oppnevnt forsvarer på det offentliges bekostning.

Dersom begjæringen ikke forkastes, men utredes videre, skal påtalemyndigheten gjøres kjent med begjæringen og gis anledning til å komme med eventuelle merknader. Eventuelle fornærmede (eller etterlatte) skal underrettes om begjæringen. Fornærmede

og etterlatte har rett til dokumentinnsyn og til å uttale seg skriftlig om begjæringen, og de kan be om å få avgi forklaring til kommisjonen. Fornærmede og etterlatte skal underrettes om utfallet av saken når kommisjonen har truffet sin avgjørelse. Kommisjonen kan oppnevne bistandsadvokat for fornærmede etter straffeprosesslovens alminnelige regler så langt de passer.

Begjæringene avgjøres av kommisjonen. Kommisjonens leder/nestleder kan forkaste begjæringer som etter sin art ikke kan føre til gjenåpning, som ikke inneholder noen gjenåpningsgrunn etter loven eller som åpenbart ikke kan føre frem.

Dersom kommisjonen beslutter at en avgjørelse skal gjenåpnes, skal saken henvises til ny behandling ved en domstol som er sideordnet den domstol som traff avgjørelsen. Er avgjørelsen truffet av Høyesterett, behandles saken på nytt av Høyesterett.

Sakene og saksbehandlingen

Kommisjonen har i løpet av året avholdt ni heldagsmøter over 19 møtedager.

Kommisjonen har mottatt 184 begjæringer om gjenåpning i 2010 mot 148 i 2009, 157 i 2008, 150 i 2007, 173 i 2006, 140 i 2005 og 232 i 2004.

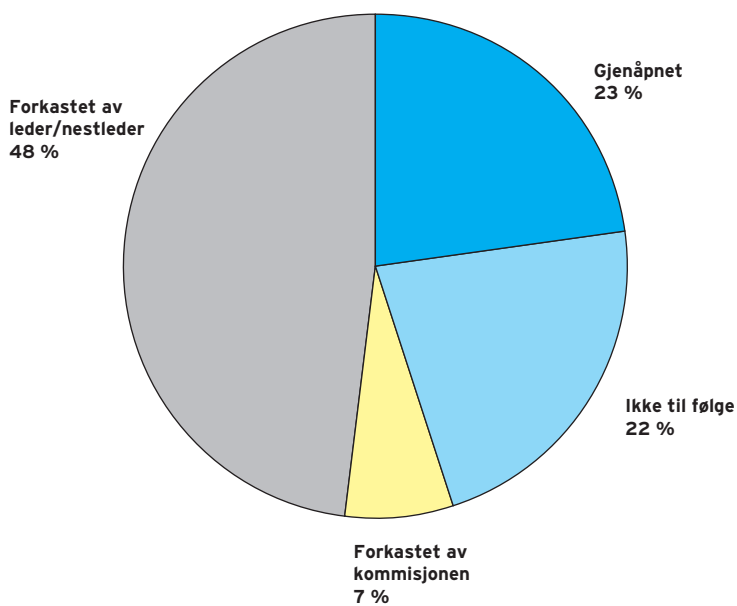
Av de 184 domfelte som begjærte gjenåpning i 2010 er det 15 kvinner og 169 menn.

Det er i 2010 avsluttet til sammen 160 saker, hvorav 142 er realitetsbehandlet. Av disse 142 realitetsbehandlede begjæringene er 32 saker gjenåpnet, mens 31 begjæringer ikke er tatt til følge. De resterende 79 begjæringene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem. Det var dissens i én av de 32 sakene der begjæringene ble tatt til følge og i én av de 31 sakene der begjæringene ikke ble tatt til følge. Avgjørelsene om å forkaste begjæringene har vært enstemmige.

De øvrige 18 sakene som er avsluttet, er avvist på formelt grunnlag fordi de ikke ligger innenfor kommisjonens mandat. Dette gjelder for eksempel begjæringer om gjenåpning av forvaltningsvedtak, vedtatte forelegg, eller begjæringer om gjenåpning av etterforskning i henlagte saker. I tillegg er det enkelte begjæringer som blir fremsatt av personer som ikke etter loven er gitt adgang til å fremme slike begjæringer (for eksempel fornærmede eller etterlatte) eller begjæringer som av ulike årsaker blir trukket. Fullstendig oversikt over antall innkomne begjæringer og avsluttede saker i 2010 fremkommer av tabellen på neste side:

	Mottatt	Avsluttet	Gjenåpnet	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Avvist div. / anmodning om info
Generelt	7	7				2	5
Seksualforbrytelser		2			1	1	
Seksuelle overgrep	22	17	1	2		11	3
Seksuelle overgrep mot mindreårige	14	15	2	2	2	8	1
Vold, trusler	1	11		8	1	2	
Trusler	6	5		1	1	2	1
Vold	38	21	1	2	1	17	
Drap	8	7	2	2		3	
Narkotika	15	15	5	6	1	3	
Vinning	9	15	9			3	3
Tyveri og underslag	23	5	2		1	2	
Bedrageri, utroskap, korrupsjon	20	12	4	2	1	2	3
Diverse forbrytelser	8	10	1	5	1	2	1
Alkoholloven		1				1	
Diverse forseelser		5	1			4	
Vegtrafikkloven	13	10	4	1		5	
Henlagte saker		1					1
Midlertidige avgjørelser							
Inndragning eller mortifikasjon							
Henvendelser							
Forelegg		1				1	
Sivile saker							
Annet om fagsaker							
Totalt	184	160	32	31	10	69	18

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetsbehandlede sakene i 2010:

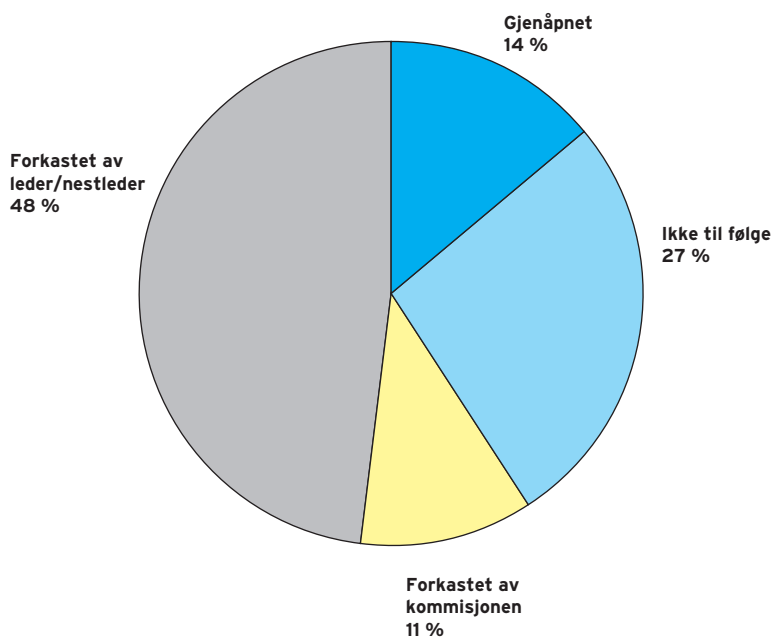

Siden oppstart av virksomheten 1. januar 2004 har kommisjonen til sammen mottatt 1184 begjæringer og 1045 av sakene er avsluttet. Til sammen 120 er gjenåpnet og 233 er ikke tatt til følge. 518 av sakene er forkastet av kommisjonen eller leder/nestleder fordi de åpenbart ikke kunne føre frem, mens resten, 174 saker, er avvist på formelt grunnlag.

Tabell over de totale tall for kommisjonens sju første virkeår fremgår da som følger:

	Mottatt	Avsluttet	Gjenåpnet	Ikke til følge	Forkastet av kommisjonen	Forkastet av leder/nestleder	Avvist div. / anmodning om info
Generelt	23	22				4	18
Seksualforbrytelser	207	186	18	48	20	88	12
Vold, trusler	322	279	27	79	27	127	19
Narkotika	135	120	19	33	12	50	6
Vinning	222	179	38	42	21	59	19
Diverse forbrytelser	66	61	7	15	9	23	7
Diverse forseelser	122	111	11	16	10	64	10
Henlagte saker	13	13					13
Midlertidige avgjørelser	1	1					1
Inndragning eller mortifikasjon	1	1				1	
Henvendelser	31	31			1		30
Forelegg	6	6				1	5
Sivile saker	31	31				1	30
Annet om fagsaker	4	4					4
Totalt	1184	1045	120	233	100	418	174

Figuren nedenfor viser utfallet av de realitetsbehandlede sakene i perioden 2004-2010:

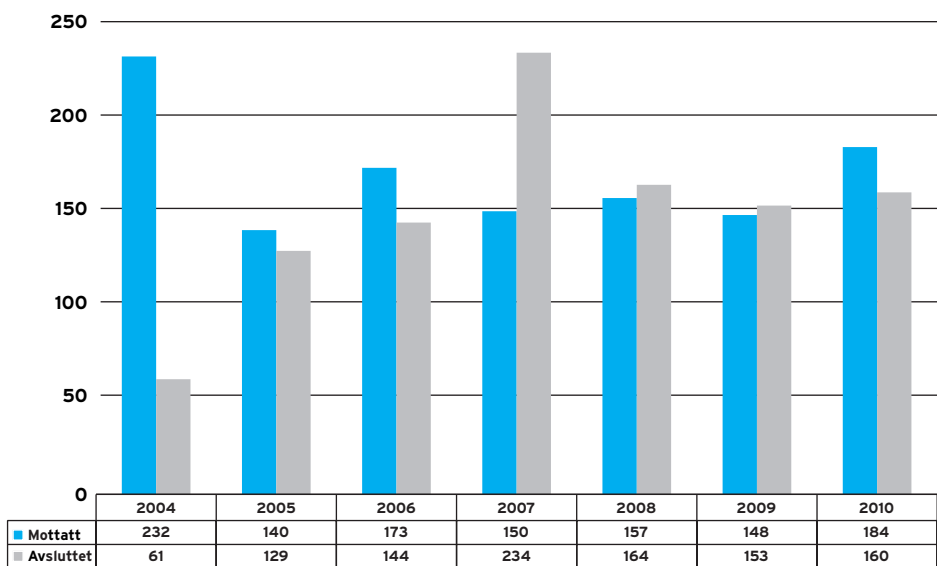

Som nevnt over, kan kommisjonen forkaste begjæringer som åpenbart ikke kan føre frem. Avgjørelsen kan også treffes av kommisjonens leder eller nestleder. Bakgrunnen for at begjæringer kan forkastes av leder/nestleder er først og fremst at kommisjonen mottar relativt mange gjenåpningsbegjæringer som i realiteten er rene «anker». For å kunne bruke kommisjonens samlede ressurser på en best mulig måte på behandling av saker som krever nærmere utredning, kan det derfor være nødvendig at leder og nestleder bruker sin adgang til å forkaste begjæringer som åpenbart ikke kan føre frem.

Sakstilfanget har de sju første årene vært større enn forventet ved opprettelsen av kommisjonen. Antall innkomne begjæringer om gjenåpning ligger fremdeles høyere enn det lovgiver la til grunn, men kan synes å ha stabilisert seg. De såkalte ankesilingssakene har likevel medført en økning i antall innkomne begjæringer i 2010. Kommisjonen har mottatt totalt 42 begjæringer som gjelder ubegrunnede beslutninger om ankenektelse, – noen begjæringer er innkommet før 2010. Av disse er 24 saker avgjort.

Kommisjonen har en selvstendig utredningsplikt, noe som kan medføre et omfattende arbeid i saker av større omfang. Dette arbeidet er ressurskrevende, samtidig som det var en sentral begrunnelse for opprettelse av kommisjonen og således en viktig oppgave. Flere av de sakene som er til behandling i kommisjonen må fremdeles forventes å kreve betydelig utredning.

Innkomne begjæringer og avsluttede saker 2004-2010:

Oppnevning av forsvarer

Loven gir kommisjonen adgang til å oppnevne forsvarer for domfelte når særlige grunner foreligger. Det foretas en konkret vurdering i hver enkelt sak om forsvarer skal oppnevnes. I praksis oppnevner kommisjonen forsvarer når det er grunn til å anta at domfelte kan være strafferettslig utilregnelig, jf. straffeprosessloven § 397 andre ledd jf. § 96 siste ledd. For øvrig kan forsvarer bli oppnevnt i særlig omfattende eller kompliserte saker, eller hvis det vil være særlig ressurskrevende for sekretariatet å gi

veiledning til domfelte. Oppnevningen blir i de fleste tilfeller begrenset til et bestemt antall timer, for eksempel for å gi en nærmere begrunnelse for begjæringens rettslige og faktiske grunnlag. I 2010 oppnevnte kommisjonen forsvarer i 28 saker, mens det i 2009 ble oppnevnt forsvarer i 38 saker og i 2008 i 26 saker.

Oppnevning av bistandsadvokat - fornærmedes og etterlattes rettigheter

Kommisjonen har f.o.m. 1. juli 2006 hatt hjemmel til å oppnevne bistandsadvokat etter reglene i straffeprosessloven §§ 107 a flg. Dette har særlig vært aktuelt i forbindelse med avhør av fornærmede i saker om seksuelle overgrep.

I 2008 ble det foretatt endringer i straffeprosessloven for å styrke fornærmedes og etterlattes stilling i straffesaker. Endringene innebærer blant annet at fornærmede og etterlatte får bedre mulighet til å bli hørt, får mer informasjon og får rett til bistandsadvokat i større grad enn tidligere. Kommisjonen oppnevnte bistandsadvokat i tre saker i 2010, fire saker i 2009, og i 2008 ble det oppnevnt bistandsadvokat i åtte saker.

Oppnevning av sakkyndige

Kommisjonen har hjemmel i straffeprosessloven § 398 b andre ledd til å oppnevne sakkyndige etter reglene i kapittel 11. Kommisjonen har i løpet av sin virketid oppnevnt sakkyndige både innen rettsmedisin, rettspsykiatri, retstoksikologi, fotogrammetri, økonomi, brannteknikk, bilsakkyndighet, historie og tradisjonell kriminalteknikk m.m. I 2010 har kommisjonen oppnevnt sakkyndige i 16 saker. Det har vært innenfor feltene rettsmedisin, rettspsykiatri, fototeknikk og filmteknikk. Foruten sakkyndige i Norge, har kommisjonen benyttet sakkyndige i England, Danmark og Sverige.

Ny vurdering av Treholtsaken

Arne Treholt fremsatte i 2005 begjæring for Gjenopptakelseskommisjonen om gjenåpning av Eidsivating lagmannsretts dom av 20. juni 1985. Kommisjonen traff avgjørelse om ikke å ta begjæringen til følge 15. desember 2008.

I boken «Forfalskningen», som kom ut i begynnelsen av september 2010, fremkom opplysninger/påstander om at politiet hadde fabrikkert bevis i saken mot Treholt, og at polititjenestemenn hadde avgitt falsk forklaring i retten. Det fremkom også opplysninger som kunne tilsi at kommisjonen tidligere hadde fått seg forelagt annet billedmateriale fra Politiets sikkerhetstjeneste enn den hadde etterspurt.

Det som fremkom i boken vakte stor interesse i media, og det kom nye oppslag med opplysninger og påstander om at politiet hadde gjort seg skyldig i kritikkverdige og ulovlige forhold i etterforskningen og irettføringen av straffesaken mot Arne Treholt.

Riksadvokaten startet selv undersøkelse av forholdene, men besluttet den 21. september 2010 å be Gjenopptakelseskommisjonen ta den tidligere begjæring om gjenåpning fra Treholt under ny behandling.

Anmodningen fra riksadvokaten ble forelagt for Arne Treholt ved hans advokat Harald Stabell, som ikke hadde innvendinger mot at kommisjonen tok Treholts tidligere begjæring om gjenåpning under ny behandling.

Gjenopptakelseskommisjonen besluttet etter dette å ta den tidligere gjenåpningsbegjæring fra Arne Treholt opp til ny behandling. Kommisjonen har i løpet av høsten 2010 gjennomført en rekke vitneavhør og innhentet sakkyndige uttalelser innenfor foto- og filmteknikk. Arbeidet fortsetter i 2011.

Kommisjonens virksomhet for øvrig m.v.

Kontakt med myndigheter og organisasjoner m.v.

Kommisjonens leder har orientert justisministeren hvert halvår om virksomheten i kommisjonen. Leder har også hatt kontakt med Justisdepartementets administrative ledelse, og har deltatt på justisministerens årlige etatslederkonferanse. Kommisjonens leder har også hatt møte med riksadvokaten for å drøfte generelle spørsmål mellom kommisjonen og påtalemyndigheten ved behandling av begjæringer om gjenåpning av straffesaker.

Avgivelse av høringsuttalelser

Kommisjonen har i 2010 avgitt uttalelse til Justisdepartementets høringsbrev 15. desember 2009 om forslag fra Metodekontrollutvalget, jf. NOU 2009:15 Skjult informasjon – åpen kontroll. Kommisjonen har også avgitt høringsuttalelse til Domstoladministrasjonens høringsbrev 28. september 2009 om forslag om bruk av religiøst og politisk betingede plagg og symboler i domstolene.

Internasjonalt arbeid

Samarbeidet med gjenopptakelseskommisjonene i England og Skottland har fortsatt. Representanter for kommisjonen og sekretariatet deltok i november 2010 på et seminar i Birmingham, arrangert av den engelske kommisjonen, Criminal Cases Review Commission.

Informasjonsvirksomhet

Kommisjonen har i 2010 videreført arbeid med å fornye hjemmesiden på internett. Formålet med dette arbeidet er å gjøre hjemmesiden mer leservennlig og forbedre tilgangen til informasjon om kommisjonen og dens virksomhet. Den nye hjemmesiden ble lansert 1. januar 2011.

Kommisjonens leder og representanter fra sekretariatet hadde i november 2009 møte med stiftelsen Lovdata med sikte på publisering av avgjørelsene i Lovdatas database. Fra og med 2010 blir alle realitetsavgjørelser fra kommisjonen publisert i Lovdata. Dette gjelder både avgjørelser som er truffet av kommisjonen og avgjørelser som er truffet av kommisjonens leder eller nestleder etter straffeprosessloven § 397 tredje ledd, tredje punktum. Over tid skal også alle eldre avgjørelser (2004-2009) legges inn i databasen.

Miljøhandlingsplan

Det er fastsatt en intern miljøhandlingsplan for kommisjonen. Planen, som er et ledd i prosjektet «Grønn stat», inneholder tiltak på de fire viktigste kategoriene for miljøpåvirkning, – innkjøp, avfall, transport og energi.

Oppfølging av miljøhandlingsplanen er innarbeidet som et eget tiltak i kommisjonens virksomhetsplan.

Evaluering av kommisjonen (brukerundersøkelse)

Ved opprettelsen av kommisjonen i 2004 ble det forutsatt at det skulle gjennomføres en etterkontroll for å vurdere om lovendringene virket etter sin hensikt, jf. Ot.prp. nr. 70 (2000-2001). Det ble anbefalt at det ved en slik etterkontroll burde gjennomføres spørreundersøkelser eller dybdeintervjuer av dem som berøres av endringene, det vil si siktede, forsvarere, dommere og representanter for påtalemyndigheten. Etter forslaget skulle Justisdepartementet ha et overordnet ansvar for å gjennomføre etterkontrollen.

Høsten 2010 nedsatte departementet en arbeidsgruppe under ledelse av professor Ulf Stridbeck ved Juridisk fakultet, Universitetet i Oslo, til å gjennomføre etterkontrollen. Oppdraget går i korthet ut på å beskrive saksbehandlingsreglene i gjenåpningssaker, kommisjonens arbeidsmetoder og saksbehandlingsrutiner. Arbeidsgruppen skal også vurdere bemanningen og sammensetningen av kommisjonen og sekretariatet.

Arbeidsgruppen skal etter mandatet avgi rapport til departementet 31. desember 2011.

Det ble samtidig iverksatt en departementsintern etterkontroll for å vurdere andre sider av kommisjonens virksomhet, som skal gjennomføres av spesialrådgiver Georg Fredrik Rieber-Mohn. Dette arbeidet går i korthet ut på å vurdere adgangen til å reise søksmål om avgjørelser fra kommisjonen, kommisjonens saklige arbeidsområde, forholdet mellom straffeprosessloven § 391 nr. 2 og § 392, og spørsmålet om gjenåpning av gamle saker. Etter mandatet skal dette presenteres i en rapport 1. desember 2011.

Søksmål mot kommisjonen

Ankesilingssak

Kommisjonen mottok i 2009 flere begjæringer om gjenåpning av lagmannsrettens ubegrunnede beslutninger om å nekte fremmet anker over tingrettsdommer, – de såkalte ankesilingssakene. Dette er saker hvor lagmannsretten på grunnlag av det skriftlige materialet i saken enstemmig har besluttet å nekte anker fremmet til ankeforhandling under henvisning til at retten «finner det klart at anken ikke vil føre frem», uten noen individuell begrunnelse forankret i sakens faktum. En slik saksbehandling har vært ansett å være i samsvar med straffeprosessloven § 321 femte ledd som fastslår at ankesilingsavgjørelsen tas ved beslutning. For beslutninger er det – i motsetning til for kjennelser – ingen begrunnelsesplikt, jf. straffeprosessloven § 53 første ledd. Det vises til nærmere omtale av problemstillingen i årsberetningen for 2009.

Ved avgjørelse av begjæringer om gjenåpning av disse sakene tok kommisjonen utgangspunkt i at den aktuelle gjenåpningsbestemmelsen ville være straffeprosessloven § 392 første ledd, idet Høyesterett i tre storkammeravgjørelser fra 2008 hadde fraveket en lovtolkning som den tidligere hadde lagt til grunn. Ingen av begjæringene ble tatt til følge, og kommisjonen la vekt på at straffeprosessloven § 392 første ledd er en «kan» bestemmelse som ikke gir en ubetinget rett til gjenåpning. Kommisjonen la til grunn at det måtte foretas en skjønnsmessig vurdering av om det var tilstrekkelig grunn for gjenåpning, og at det avgjørende ville være om det ville virke støtende om lagmannsrettens ubegrunnede ankenektelse opprettholdes. Dette ble av kommisjonen antatt å være i samsvar med dagjeldende høyesterettspraksis, jf. særlig Rt 2003 side 359.

En av de domfelte, som ved kommisjonens vedtak 20. august 2009 ikke hadde fått medhold i sin begjæring om gjenåpning, stevnet kommisjonen for Oslo tingrett med påstand om at kommisjonens vedtak var ugyldig. Ved Oslo tingretts dom 16. april 2010 ble kommisjonen frifunnet. Domfelte anket dommen, og anken ble tillatt fremmet

direkte for Høyesterett i storkammer. Ved dom 12. oktober 2010 ble kommisjonens vedtak kjent ugyldig. Kommisjonen traff deretter nytt vedtak i tråd med Høyesteretts dom.

Høyesterett har i dommen trukket opp nærmere retningslinjer for anvendelsen av straffeprosessloven § 392 første ledd på ubegrunnede beslutninger fra lagmannsretten om å nekte å fremme en anke. Høyesterett så i denne sammenheng på klageordningen etter SP, og forholdet mellom de nasjonale myndigheter og konvensjonsorganene. Høyesterett konkluderte med at det er grunnlag for gjenåpning dersom

- lagmannsretten har truffet en ubegrunnet beslutning om ankesiling etter straffeprosessloven § 321 annet ledd, og
- den ubegrunnede ankenektelsen ble påanket/påkjært til Høyesterett innen ankefristen, og
- angrepet på silingsbeslutningen knyttet seg til forhold som i vid utstrekning kan anses å gjelde manglende reell overprøving eller begrunnelse, og
- det ikke er gått mer enn fem år siden rettskraftig dom, med mindre det foreligger særlige omstendigheter som tilsier noe annet, f. eks. at domfelte soner straffen.

De tre storkammeravgjørelsene fra 2008 og den fra 2010 gjelder direkte for den situasjonen hvor lagmannsretten nekter fremmet domfeltes anke over en fellende dom fra tingretten.

Begrunnelsesplikt er imidlertid også innført for Høyesteretts ankeutvalgs beslutninger om å nekte fremmet en anke over lagmannsrettens ubegrunnede, fellende dom i tilfeller hvor domfelte ble frifunnet i tingretten, jf. ankeutvalgets avgjørelse 19. februar 2009 (Rt. 2009 side 187). Kommisjonen har sett det slik at de avgrensingskriteriene som Høyesterett i storkammer har oppstilt i dommen av 12. oktober 2010 også må gjelde i disse tilfellene.

Baneheiasaken

En av de domfelte i den såkalte Baneheiasaken, som i 2002 ble dømt til forvaring i 21 år med en minstetid på 10 år for drap og voldtekt, begjærte i 2008 gjenåpning av lagmannsrettens dom. Ved kommisjonens avgjørelse 17. juni 2010 ble begjæringen ikke tatt til følge, idet vilkårene for gjenåpning ikke ble ansett å være til stede. Domfelte fremsatte ny begjæring om gjenåpning, og ved kommisjonens avgjørelse 24. september 2010 ble heller ikke denne begjæringen tatt til følge.

I oktober 2010 mottok kommisjonen prosessvarsel fra domfelte med påstand om at kommisjonens to vedtak er ugyldige. Stevning til Oslo tingrett ble innlevert 30. desember 2010.

Avgjørelsen i Baneheiasaken er kort omtalt på kommisjonens hjemmeside, og det vises til denne.

Klager til Sivilombudsmannen

Klage over avslag på gjenåpning

En domfelt som ikke hadde fått medhold i sin begjæring om gjenåpning klaget kommisjonens vedtak inn for Sivilombudsmannen, idet han fastholdt at han var dømt på «feil grunnlag».

Ombudsmannen har i sin uttalelse 26. april 2010 (ombudsmannens saksnummer 2010/590) uttalt blant annet:

«Kommisjonens sammensetning, de særskilte saksbehandlingsreglene den er undergitt og dens uavhengighet tilsier likevel at ombudsmannen vil måtte utvise tilbakeholdenhet med å overprøve realiteten i kommisjonens avgjørelser av om en begjæring om gjenåpning skal tas til følge eller ikke. I første rekke vil det være kommisjonens saksbehandling som det kan være aktuelt for ombudsmannen å se nærmere på.»

Ombudsmannen kommenterer deretter de enkelte anførsler i domfeltes klage og avslutter slik:

«Gjennomgangen av saken har ikke gitt grunnlag for å anta at ytterligere undersøkelser herfra vil kunne avdekke feil eller mangler ved kommisjonens behandling som kan lede til avgjørende rettslig kritikk fra min side mot beslutningen om ikke å gjenåpne saken.»

Innsyn i dokumenter

To domfelte fremsatte begjæring overfor kommisjonen om innsyn i dokumenter fra gjenåpningssaken til en meddømt tredjeperson. Kommisjonen avsto kravet om innsyn under henvisning til at begjæringene fra de to førstnevnte og tredjemann ble behandlet som to separate saker i kommisjonen. Kommisjonen begrunnet avslaget med at innsynsretten etter straffeprosessloven § 242 kun gjaldt for sakens dokumenter, - det vil si den underliggende felles straffesak, og at bestemmelsen ikke åpner for at en domfelt har ubetinget krav på innsyn i en meddømts gjenåpningssak. Det ble blant annet vist til at begjæring om gjenåpning fra personer som er dømt i samme sak kan bli fremsatt på forskjellige tider og på forskjellige grunnlag. Hensynene bak regelen om innsyn i straffesaksdokumenter på etterforskningsstadiet skiller seg fra hensynene bak reglene om innsyn på gjenåpningsstadiet, hvor det skal foretas en individuell vurdering av om vilkårene for gjenåpning er til stede.

De to domfelte klaget kommisjonens avgjørelse om å nekte innsyn inn for Sivilombudsmannen. Under henvisning til avgjørelser fra Høyesterett ble det anført at kommisjonens forståelse av straffeprosessloven § 242 var feil, og at de to domfelte har krav på innsyn i den meddømtes gjenåpningssak «alene av den grunn at begge gjenåpningsbegjæringene dreier seg om samme straffbare forhold».

Ombudsmannen avga uttalelse 22. juni 2010 (ombudsmannens saksnummer 2010/610). Fra uttalelsen gjengis:

«Min konklusjon er at hovedregelen må være at de domfelte i samme straffesak vil ha krav på dokumentinnsyn i de andre meddømtes gjenåpningssaker, så fremt de selv har begjært gjenåpning. Det er imidlertid grunn til å nevne at regelen i straffeprosessloven § 242 fjerde ledd hvoretter innsynsretten er avgrenset mot «dokumenter som bare gjelder andre mistenktes forhold» også får tilsvarende anvendelse på gjenåpningsstadiet. Kommisjonen har pekt på at en gjenåpningsbegjæring er individuelt

begrunnet, og at det allerede fra dette «må kunne slutes at de andre domfelte i saken ikke har rett til å gjøre seg kjent med «sakens dokumenter» i gjenåpningssaken, idet disse dokumentene bare gjelder forholdet til den som søker gjenåpning, jf. straffeprosessloven § 398 siste ledd, jf. 242 fjerde ledd». Det følger av redegjørelsen ovenfor at jeg ikke kan se at det er grunnlag for å trekke denne konklusjonen. Jeg utelukker imidlertid ikke at bestemmelsen i praksis vil kunne sette noe større begrensninger for innsynsretten på gjenåpningsstadiet enn på etterforskningsstadiet. All den tid gjenstanden for kommisjonens undersøkelser vil være forhold knyttet til den opprinnelige straffesaken, skal det likevel noe til før man kan si at et dokument «bare gjelder andre [domfelles] forhold». Etter dette har jeg kommet til at spørsmålet om dokumentinnsyn for A i Bs gjenåpningsbegjæring ikke kan avslås med den begrunnelse at dokumentene ikke er en del av «sakens dokumenter». Jeg ber om at Kommisjonen for gjenopptakelse av straffesaker behandler saken på nytt, og i den fornyede vurderingen ser hen til mitt syn på de rettslige spørsmålene saken har reist. Det presiseres at jeg ikke har tatt stilling til om innsynsbegjæringen kan avslås med en annen begrunnelse.»

Kommisjonen traff etter dette nytt vedtak, og de domfelte ble gitt innsyn i dokumenter i den meddømtes gjenåpningssak.

Åpne vitneavhør

I forbindelse med avhør av vitner i en gjenåpningssak, ble det fra flere medieorganisasjoner fremmet krav om at kommisjonen skulle avholde avhørsmøter for åpne dører etter regelen i straffeprosessloven § 398 a annet ledd jf. fjerde ledd. Kommisjonens beslutning om at avhørene skulle foretas etter reglene om politiavhør, jf. straffeprosessloven § 398 a femte ledd, ble klaget inn for Sivilombudsmannen.

Ombudsmannen har i sin uttalelse 7. desember 2010 (ombudsmannens saksnummer 2010/2514) gjengitt de ulike alternativene som kommisjonen kan benytte ved avhør av vitner, jf. straffeprosessloven § 398 a og b. Han viser til at det fremgår uttrykkelig av lovforarbeidene til straffeprosessloven § 398 at kommisjonen er gitt et vidt spillerom til selv å velge avhørsform innen lovens rammer, og at hensynet til sakens opplysning er et sentralt hensyn ved dette valget. Det ble også vist til at hensynet til den praktiske gjennomføringen av avhørene må kunne vektlegges. Ombudsmannen peker videre på at det ved valg av avhørsform kan legges vekt på hensynet til åpenhet rundt saksutredningsprosessen. Avslutningsvis uttaler ombudsmannen:

«På bakgrunn av den frihet straffeprosessloven § 398 første ledd tredje punktum gir kommisjonen med hensyn til valg av avhørsmetode, er imidlertid kommisjonens nærmere vurdering og avveininger av de relevante hensyn et forhold som jeg i begrenset grad kan prøve. Etter en gjennomgang av saken er det vanskelig å se at ytterligere undersøkelser vil kunne gi grunnlag for avgjørende rettslig kritikk av kommisjonens beslutning om valg av avhørsform.»

Aktuelle avgjørelser

I dette kapitlet gjengis kortversjoner av alle saker hvor kommisjonen har tatt begjæringen om gjenåpning til følge. Begjæringene som er tatt til følge utelukkende fordi det i ettertid har vist seg at domfelte kan ha vært strafferettslig utilregnelig da det pådømte forhold fant sted, gjengis likevel ikke. Bakgrunnen for dette er at disse sakene normalt ikke reiser problemstillinger av særlig juridisk eller prinsipiell karakter, og derfor er av liten allmenn interesse. Kommisjonen har i 2010 avgjort en rekke begjæringene om gjenåpning av beslutninger om ankenektelser, jf. ovenfor. Disse gjengis heller ikke i dette kapitlet.

Kortversjoner av alle saker hvor kommisjonen har tatt begjæringen til følge ligger på kommisjonens hjemmeside, www.gjenopptakelse.no.

27.01.2010 (2009 0096) – Narkotika - § 391 nr. 3 (nye omstendigheter)

En mann ble i 2009 dømt i tingretten for overtredelse av straffeloven § 162 første ledd for ulovlig oppbevaring av en flaske inneholdende en GBL- og GHB-holdig væskeblanding. Væsken utgjorde en knapp halvliter. Straffen ble av tingretten satt til 15 dager betinget fengsel samt en bot på kr 10 000. Domfeltes anke over bevisbedømmelsen under skyldspørsmålet og saksbehandlingen ble nektet fremmet av lagmannsretten, som fant det klart at anken ikke ville føre frem.

Domfelte begjærte gjenåpning av saken idet han viste til at Høyesterett i en senere avgjørelse hadde kommet til at GBL ikke var et derivat av GHB og følgelig ikke var omfattet av derivatbestemmelsen i narkotikaforskriften. Dette medførte igjen at GBL heller ikke var å anse som narkotika etter straffeloven § 162.

Kommisjonen anmodet Kripos om å foreta en ny analyse av den beslaglagte væskeblandingen. Av laboratoriets rapport fremgikk det bl.a. at analyseresultatet tilsa at blandingen først hadde bestått av GBL løst i vann, og at det over noe tid hadde skjedd en likevektsreaksjon slik at ca 1/3 av GBL var omdannet til GHB. En slik likevektsreaksjon ville normalt ta noen dager. Av tekstmeldinger i saken syntes det bl.a. å fremgå at prosessen med å lage væskeblandingen var igangsatt en gang etter kl 16.13, mens blandingen ble beslaglagt av politiet allerede kl 10.00 dagen etter. Påtalemyndigheten fant at det etter dette kunne reises tvil om væsken på beslagstidspunktet faktisk inneholdt GHB og sluttet seg til begjæringen om gjenåpning.

Kommisjonen fant at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 var til stede. Det at Høyesterett i en senere dom hadde funnet at oppbevaring av GBL ikke var omfattet av straffeloven § 162, sammenholdt med den usikkerheten som var oppstått omkring flaskens innhold på beslagstidspunktet, var nye omstendigheter som syntes egnet til å føre til frifinnelse.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

04.03.2010 (2009 0090) Narkotika - § 393 nr. 2 (nye opplysninger) – gjenåpning til ugunst

En mann ble i 2007 frifunnet i tingretten for oppbevaring av 29 kg hasj. Retten fant at det var skjellig grunn til å mistenke vedkommende for befatningen med narkotikaen, men at bevisene ikke var tilstrekkelig til domfellelse.

Påtalemyndigheten begjærte i 2009 gjenåpning. Som nye opplysninger ble anført at det var kommet til et nytt vitne i saken. Dette vitnet hadde forlatt Norge kort tid etter beslaget og ble først pågrepet i Sverige i februar 2009. Vitnet forklarte at han hadde

vært delaktig i den narkotikavirksomheten tiltalen gjaldt, og at vedkommende som ble frifunnet hadde vært en sentral person i denne virksomheten. Vitnet fikk senere en tilståelsesdom for sin befatning med narkotikaen.

Det ble også anført fra påtalemyndigheten at det forelå kommunikasjonskontroll som knyttet den frifunne til et større narkotikanettverk.

Kommisjonen fant at vilkårene for gjenåpning til ugunst etter straffeprosessloven § 393 nr. 2 var til stede. Det ble lagt vekt på at det nye vitnets forklaring var en ny opplysning som styrket og bekreftet de omstendighetene som allerede knyttet siktede til forholdet, og som tilsa at han var skyldig i den handlingen han var frifunnet for.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta påtalemyndighetens begjæring om gjenåpning til følge.

16.06.2010 (2010 0014) Narkotika - § 391 nr. 3 (nye omstendigheter)

En kvinne ble i 2008 dømt i tingretten for bl.a. overtredelse av straffeloven § 162 første og andre ledd ved ulovlig å ha oppbevart 7 500 tabletter inneholdende fenazepam og videresolgt 4 700 av disse. Dommen var en tilståelsesdom, og straffen ble av tingretten satt til fengsel i 8 måneder hvorav 2 måneder ble gjort betinget. Domfelte anket over straffutmålingen. Da hun forut for ankebehandlingen hadde pådratt seg nye straffbare forhold, som også var erkjent, ble også disse tatt med og pådømt i lagmannsretten. Straffen ble satt til fengsel i 10 måneder hvorav 4 måneder ble gjort betinget.

Domfelte begjærte gjenåpning av saken idet hun viste til at Frostating lagmannsrett i en senere avgjørelse hadde kommet til at fenazepam ikke var et derivat av et stoff på narkotikalistens og følgelig ikke kunne anses omfattet av derivatalternativet i narkotikaforskriften. Dette medførte igjen at fenazepam heller ikke var å anse som narkotika etter straffeloven § 162. Lagmannsrettens dom ble senere stadfestet av Høyesterett.

Kommisjonen fant at vilkårene for gjenåpning etter straffeprosessloven § 391 nr. 3 var til stede. Det at Høyesterett i en senere dom hadde funnet at fenazepam på gjerningstiden ikke var å anse som narkotika etter straffeloven § 162, var en ny omstendighet som syntes egnet til å føre til frifinnelse.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen om gjenåpning til følge.

30.09.2010 (2009 0029) Falsk anmeldelse. Forsikringsbedrageri - § 391 nr. 3 (nye bevis) – dissens

En kvinne ble i 1998 domfelt for bl.a. overtredelse av straffeloven § 171 nr. 1 for falske anmeldelser av angrep på familien og familiens eiendom, samt overtredelse av straffeloven § 272 første ledd, jf. tredje ledd om forsikringsbedrageri. Et nytt vitne sto frem og forklarte at han hadde begått/medvirket til anslagene mot familien, og at anslagene dermed var reelle. Påtalemyndigheten anførte at vitnet ikke var troverdig. Kommisjonens flertall fant at det var en rimelig mulighet for at den nye vitneforklaringen, dersom den hadde foreligget for den dømmende rett, ville ha ledet til frifinnelse for de aktuelle tiltalepostene. Kommisjonens mindretall mente at det nye vitnet ikke var troverdig.

Kommisjonen besluttet å ta begjæringen til følge, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3. (Dissens 3–2)

20.10.2010 (2010 0065) Narkotika - § 391 nr. 3 (ny høyesterettsdom – ny omstendighet)

En mann ble i 2009 domfelt for overtredelse av straffeloven § 162, første ledd for ulovlig erverv av bl.a. ca. 350 tablettene inneholdende det narkotiske virkestoffet fenazepam og videresalg av 300 av de samme tablettene. Ny høyesterettsdom fastslo at fenazepam ikke var omfattet av derivatalternativet i narkotikaforskriften og dermed ikke var narkotika etter straffeloven § 162. Etter kommisjonens syn var høyesterettsdommen en ny omstendighet som syntes egnet til frifinnelse for en av postene i siktelsen, jf. straffeprosessloven § 391 nr. 3.

Kommisjonen besluttet enstemmig å ta begjæringen til følge.

Postadresse: Postboks 8026 Dep, 0030 Oslo
Besøksadresse: Teatergt. 5
Telefon: 22 99 13 70
Telefaks: 22 99 13 71
E-post: post@gjenopptakelse.no
Internett: www.gjenopptakelse.no